

**DRZEWA I KRZEWY OSIEDLA XXX-LECIA
W LUBLINIE (POŁUDNIOWO-WSCHODNIA POLSKA)
JAKO PRZYKŁAD BOGACTWA GATUNKOWEGO
ROŚLINNOŚCI MIEJSKIEJ**

TREES AND SHRUBS ON THE XXX-LECIA ESTATE
IN LUBLIN (SOUTH-EAST POLAND) AS AN EXAMPLE
OF SPECIES VARIETY IN URBAN VEGETATION

Abstrakt. Ważnym elementem współczesnych miast są osiedla mieszkaniowe. Tworzą one zespoły architektoniczno-urbanistyczne dopełnione zielenią, a zwłaszcza licznymi drzewami i krzewami. Roślinność ta ma ogromne znaczenie przyrodnicze, estetyczne i kompozycyjne. Badania o charakterze inwentaryzacyjnym przeprowadzono na osiedlu XXX-lecia w Lublinie. Ich celem było określenie różnorodności ilościowej i gatunkowej rosnących tam drzew i krzewów oraz określenie funkcji kompozycyjno-przestrzennej szaty roślinnej. Przeprowadzone badania jednoznacznie wykazały wysoką różnorodność zieleni osiedla oraz wady i zalety jej układu przestrzennego.

Słowa kluczowe: *zielenie miejskie, różnorodność gatunkowa, Lublin*

Summary. An important element of modern urban space are housing estates. They create an urban and architecture ensembles completed by green areas and especially by numerous trees and shrubs. This vegetation has an important natural, aesthetic and compositional meaning. Inventory research was carried on the 'XXX-lecia' Estate in Lublin. The purpose of the present study was to define the variety of species of trees and shrubs and also to demonstrate a spatial and compositional flora's functions on the examined estate. The study clearly showed a high variety of observed flora and the advantages and disadvantages of its spatial structure.

Key words: *urban green areas, species variety, Lublin*

WSTĘP

Ważnym elementem współczesnych miast jest roślinność, która ma istotne znaczenie przyrodnicze, mikroklimatyczne, zdrowotne, estetyczne oraz krajobrazowe. Jednym z problemów nowoczesnego planowania urbanistycznego jest marginalizacja zieleni miejskiej oraz ograniczenie jej różnorodności gatunkowej i kompozycyjnej. Powstające współcześnie osiedla są uboższe w zieleni niż te powstałe w latach 60, 70 i 80 XX wieku.

Niniejsza praca przedstawia wyniki badań dotyczących roli zieleni na osiedlu XXX-lecia w Lublinie. Są one elementem kompleksowych analiz zieleni Lublina realizowanych w Instytucie Architektury Krajobrazu KUL. Celem przeprowadzonych badań było określenie różnorodności gatunkowej drzew i krzewów. Ponadto przeanalizowano znaczenie kompozycyjno-przestrzenne roślinności w badanych wnętrzach osiedlowych.

MATERIAŁ I METODY

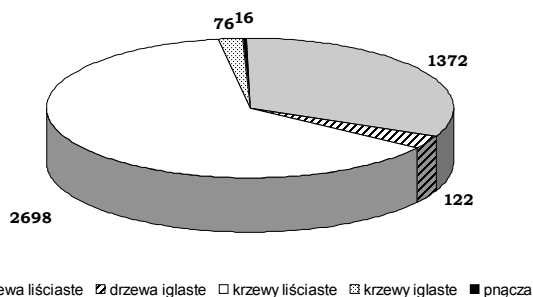
Niniejsze badania miały charakter inwentaryzacyjny i przeprowadzono je wiosną i jesienią 2012 roku. Podczas ich wykonywania wykorzystano metodę inwentaryzacji dendrologicznej polegającą na spisie z natury wszystkich drzew, krzewów i pnączy na obszarze wyznaczonym administracyjnymi granicami osiedla oraz na terenach należących do miasta, ale tworzących całość przestrzenną zieleni osiedlowej badanego obszaru. Nomenklaturę botaniczną zinwentaryzowanych roślin przyjęto za Senetą i Dolatowskim [2002].

Osiedle XXX-lecia (dawniej osiedle XXX-lecia PRL) powstało w latach 1969–1975 jako drugie osiedle Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej MOTOR. Zostało ono zaprojektowane przez architektów Ritę i Tadeusza Nowakowskich i dość dobrze wkomponowane w krajobraz Kalinowszczyzny. Według pierwotnego planu wybudowano 19 budynków, a w latach 1990–1991 dobudowano jeszcze dwa bloki. Teren osiedla XXX-lecia obejmuje powierzchnię około 14 ha. Roślinność drzewiasta i krzewiasta rosnąca na terenie badanego osiedla wywodzi się z różnych okresów, jednak przeważająca liczba okazów pochodzi z początkowego okresu rozwoju osiedla.

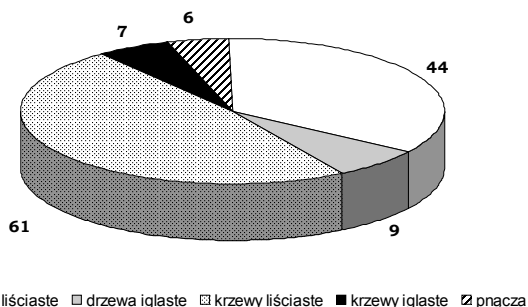
WYNIKI

W wyniku przeprowadzonych badań na terenie osiedla XXX-lecia wykazano 127 gatunków drzew i krzewów oraz 23 odmiany. Tak duże bogactwo gatunkowe wiąże się z dużą liczebnością badanej roślinności. Łącznie stwierdzono występowanie 4284 okazów drzew, krzewów i pnączy (ryc. 1). Największą liczbę taksonów (61 gatunków i 10 odmian) stwierdzono w grupie krzewów liściastych. Drugą, co do liczebności taksonów, grupą okazały się drzewa liściaste, wśród których stwierdzono 44 gatunki i 11 odmian. Drzewa iglaste reprezentowane były przez 9 gatunków i 1 odmianę, a krzewy iglaste przez 7 gatunków i 1 odmianę. Wśród pnączy zinwentaryzowano 6 gatunków (ryc. 2). Większość gatunków (67 %) zarówno iglastych jak i liściastych, jest obcego pochodzenia (ryc. 3).

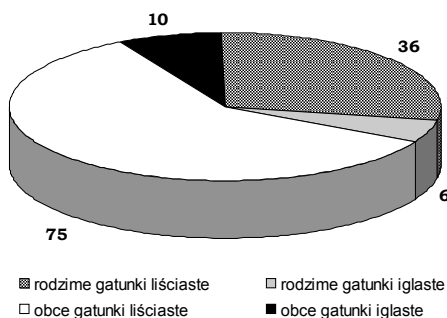
Przeprowadzone analizy pozwoliły stwierdzić, że dendroflora osiedla XXX-lecia w Lublinie reprezentowana jest przez 69 rodzajów z 31 rodzin. Rośliny liściaste należą do 60 rodzajów z 28 rodzin, natomiast rośliny iglaste – 9 rodzajów z 3 rodzin. Do najczęściej reprezentowanych rodzin należą różowate (*Rosaceae* – 32 gatunki), przewiertniowate (*Caprifoliaceae* – 10 gatunków), wierzbowate (*Salicaceae* – 9 gatunków), sosnowate (*Pinaceae* – 8 gatunków), hortensjowate (*Hydrangeaceae* – 7 gatunków). Pod względem liczby gatunków najliczniejsze rodzaje to: *Prunus* spp. (11 gatunków), *Tilia* spp. (6 gatunków), *Acer* spp. (6 gatunków). Interesującym jest, że aż 7% zinwentaryzowanych drzew i krzewów stanowią gatunki owocowe, reprezentowane najliczniej przez rodzaje: *Malus*, *Prunus*, *Ribes*.

Ryc. 1. Liczba okazów roślin w poszczególnych grupach dendroflory

Ryc. 2. Udział gatunków w poszczególnych grupach dendroflory

Ryc. 3. Liczba gatunków rodzimych i obcych

Największa liczba okazów, bo aż 2698, to krzewy liściaste. Ponadto na badanym terenie stwierdzono 1372 drzew liściastych, 122 drzewa iglaste, 76 okazów krzewów iglastych i 16 skupisk pnączy. Do najliczniej reprezentowanych rodzajów należały: *Spirea* (724 okazy), *Cotoneaster* (404), *Acer* (400), *Forsythia* (218), *Symphoricarpos* (199), *Tilia* (183), *Malus* (137) *Philadelphus* (136) i *Crataegus* (127). Najliczniej występującym gatunkiem wśród drzew był klon jawor (*Acer pseudoplatanus* – 154 okazy), a wśród krzewów – tawuła van Houtte’a (*Spirea xvanhouttei* – 648 okazów).

Powyższe dane wskazują na duże bogactwo gatunkowe zieleni osiedla XXX-lecia, które reprezentuje również wysoką wartość kompozycyjno-przestrzenną. Drzewa tworzące układy alejowe oraz żywopłoty podkreślają ciągi komunikacyjne. Niestety żywopłoty

wykazują ślady niewłaściwej pielęgnacji w postaci przerw w ich ciągłości. Niemniej jednak grupy krzewów, żywopłoty i układy alejowe podkreślają mozaikę wewnątrz osiedlowych, porządkują przestrzeń i tworzą otwarcia widokowe. Wielobarwne rośliny krzewiaste w formie grup pełnią funkcję atrakcyjnych akcentów wizualnych. Krzewy posadzone przy parkingach i wiatach śmietnikowych izolują je ograniczając niekorzystne oddziaływanie tych obiektów. Podobną funkcję pełnią pnącza, a zwłaszcza winobluszcz pięciolistkowy – *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch. zakrywający budynek gospodarczy przy ul. Kiwerskiego 7 i mur oporowy przy ulicy Kustronia 4. Jednak w wielu miejscach osiedla spotkać można garaże i wiaty śmietnikowe nieosłonięte zielenią. Przykładem jest zespół garaży przy ulicy Wołyńskiej.

Kolejną pozytywną funkcję kompozycyjno-przestrzenną pełni roślinność porastająca okalające osiedle skarpy przy ulicach Kiwerskiego, Rückemana i Kleeberga oraz pomiędzy ulicami Kustronia i Kleeberga. Gęste grupy roślin liściastych i iglastych w swobodnym układzie kompozycyjnym budują swoiste ściany dla całej przestrzeni osiedla. Otaczają one budynki mieszkalne i tworzą zielony pas ochronny oddzielający strefę mieszkalną od ruchliwych ulic Kleeberga i Andersa. Z drugiej jednak strony roślinność skarpy od południowo-zachodniej strony przesłania panoramę Starego Miasta. Ponadto w niektórych miejscach roślinność niepielęgnowana rozrasta się tworząc gęste kępy, w których spotkają się osoby nadużywające alkoholu. Innym problemem kompozycyjno-przestrzennym tej części terenu jest brak powiązania widokowego i roślinnego z sąsiadującym wąwozem, którego walory krajobrazowe można byłoby wykorzystać jako widok zapożyczony. Ważnym elementem połączonym z badaną przestrzenią jest parafialny cmentarz rzymsko-katolicki, którego zieleń wizualnie łączy się z drzewostanem osiedlowym tworząc wspólną całość. Niestety przestrzeń nekropoli jest otoczona starym zaniedbanym murem, który nieobsadzony pnączami lub krzewami wyraźnie odznacza się w krajobrazie osiedla wpływając negatywnie na jego percepcję.

Ważnym aspektem badanej roślinności jest jej rola społeczna. Tworzenie zieleńców i ogrodów przy wejściach do budynków i na balkonach integruje mieszkańców. Sprawia, że odczuwają oni potrzebę troski o własną okolicę poprzez pielęgnację oraz sadzenie

nowych roślin. Stwarza to jednak zagrożenie dla ogólnego charakteru kompozycji, gdyż samowolne nasadzenia często nie współgrają z kompleksową koncepcją szaty roślinnej osiedla. Przykładem takich nieuporządkowanych rozwiązań są wejścia do bloku przy ulicy Kleeberga 8 i 16. Pozytywnym przykładem takiej lokalnej inicjatywy jest zagospodarowanie skweru pomiędzy blokami przy ulicach Rückemana 4, 12 i Kleeberga 16.

DYSKUSJA

Ważnym elementem osiedla XXX-lecia jest zieleń, której różnorodność i rozmieszczenie przestrzenne znaczenie podnosi walory przyrodnicze i krajobrazowe badanego terenu. Podobne dane uzyskano analizując dendroflorę w wielu współczesnych polskich miastach [Wejchert 1984; Sutkowska 2006; Czekieli-Świtalska 2010; Kuchcik i Baranowski 2011]. Potwierdzają to także zapisy Nowej Karty Ateńskiej 2003 dotyczącej Wizji Miast XXI wieku. Według zawartych w niej postulatów należy zapewnić stałe i bezpośrednie połączenie miejsc zamieszkania i pracy z parkami, skwerami lub szeroko rozumianymi przyrodniczymi terenami otwartymi [Nowa Karta Ateńska 2003].

Różnorodna gatunkowo i przestrzennie roślinność osiedla XXX-lecia w Lublinie podnosi jakość życia jego mieszkańców, zwłaszcza że jest to osiedle o dominującej zabudowie wielorodzinnej. Podobne dane dla Łodzi podają Janiszewska i inni [2011]. Zieleń osiedla XXX-lecia jest bogata pod względem gatunkowym oraz kompozycyjnym, przez co badane osiedle odbiega od typowych rozdrobnionych przestrzennie, zubożonych gatunkowo oraz ograniczonych do skrajnego minimum osiedlowych terenów zieleni charakterystycznych dla większości polskich miast [Klimko i in. 2004; Klimko i Szczecińska 2004; Bazan-Krzywoszańska 2005; Widomska-Piesik 2007; Sitarski 2008; Prądko i Śmielak 2009; Urbański i in. 2009; Lis 2009; Sitarski i in. 2011; Stopa-Boryczka i in. 2011]. Roślinność zajmuje znaczącą część osiedla XXX-lecia poprawiając warunki mikroklimatyczne i wyróżniając badany teren od współcześnie projektowanych obszarów mieszkaniowych, ubogich w zieleń. Wynika to między innymi z braku normatywnych standardów urbanistycznych

dotyczących terenów zielni na obszarach mieszkaniowych, które obowiązywałyby projektantów i deweloperów do tworzenia obszarów biologicznie czynnych. W przeszłości obowiązywał normatyw urbanistyczny zakładający, że na jednego mieszkańca musiało przypadać minimum 8m² terenów zielni wypoczynkowej. Obecnie tereny inwestycji są maksymalnie wykorzystywane w celach mieszkaniowych i komercyjnych przyjmując zasadę minimum 25% powierzchni przeznaczony na zielenie wliczając w to porośnięte trawą dachy podziemnych garaży [Dobrowolska-Milewska 2010].

Z dotychczasowych badań przeprowadzonych w Lublinie wynika, że najlepszy stosunek terenów zielonych do obszarów o innym przeznaczeniu charakteryzuje osiedle im. Adama Mickiewicza wchodzące w skład Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W latach 70-tych na jego terenie pod roślinność przeznaczono bowiem, aż 20 z 42 ha jego powierzchni [Sosnowska 2008]. Osiedle Mickiewicza cechuje unikatowy układ kompozycyjno-przestrzenny oparty o koncepcję osiedlowego ogrodu, który został zaprojektowany, tak aby stanowił fragment kompleksowego systemu zieleni międzyosiedlowej LSM. Również projekt osiedla XXX-lecia zakładał wpisanie go w otaczający krajobraz i stworzenie łączności z przyległym wąwozem. Przeprowadzone analizy na terenie osiedla XXX-lecia wykazały zacieranie się dawnego układu kompozycyjnego roślinności oraz problemy z jej niewłaściwą pielęgnacją. Podobne dane dla osiedla Mickiewicza uzyskały Przesmycka i Sosnowska [2007].

Przesmycka i inni [2010] oraz Przesmycka i Sosnowska [2010] podają, że zielenie osiedlowe w dzielnicach Tatary i Bronowice zlokalizowanych we wschodniej części Lublina jest różnorodna i dobrze zachowana, a do najczęściej występujących drzew zaliczono: *Tilia*, *Acer*, *Sorbus*, *Prunus*. Z kolei badania inwentaryzacyjne osiedla Mickiewicza z 1992 roku wykazały, że występuje tutaj ponad 4200 drzew reprezentowanych głównie przez rodzaje: *Tilia*, *Fagus*, *Quercus*, *Malus*, *Betula* i *Sorbus* [Przesmycka i Sosnowska 2007]. Porównując zacytowane dane do wyników niniejszych badań należy stwierdzić, że różnorodność roślinności na osiedlu XXX-lecia była podobna do osiedla Mickiewicza przy wzięciu pod uwagę różnicy powierzchni tych obszarów, a najliczniej spotykane drzewa należały do rodzajów: *Acer*, *Tilia*, *Malus* i *Crataegus*.

Warto kontynuować rozpoczęty już proces inwentaryzacji zieleni osiedlowej Lublina co umożliwi całościową ocenę zieleni miasta, a w przyszłości pozwoli na kompleksowy program jej rewitalizacji.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania i analizy wykazały bardzo duże bogactwo gatunkowe drzew i krzewów na osiedlu XXX-lecia. Świadczy o tym duża (4284) liczba drzew i krzewów, a także taksonów (127 gatunków i 23 odmiany). Warto zaznaczyć, że na zieleni badanego osiedla składa się także kompozycyjnie z nią powiązana roślinność porastająca skarpy przy ulicach Kiwerskiego, Rückemana i Kleberga oraz pomiędzy ulicami Kustronia i Kleberga. Wyniki własnych badań wykazują duże znaczenie badanej roślinności w kształtowaniu systemu przyrodniczego Lublina oraz jego wysokie walory krajobrazowe i rekreacyjne dla mieszkańców osiedla XXX-lecia. Różnorodność wizualną zieleni badanego terenu podnosi roślinność wysoka cmentarza na Kalinowszczyźnie. Zieleni badanego terenu wykazuje wysokie walory estetyczne, podwyższając w ten sposób wartość krajobrazową tej części Lublina, niemniej wymaga ona zabiegów pielęgnacyjnych, w oparciu o zintegrowany i przemyślany plan gospodarki drzewostanem. Powinien on uwzględnić nie tylko zieleni osiedla XXX-lecia ale również roślinność przyległych obszarów miejskich, tak by stworzyły one spójną całość.

LITERATURA

- Bazan-Krzywoszańska A. 2005. *Polityka przestrzenna a tereny zielone na przykładzie miasta Zielona Góra*. Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 119–127.
- Czekiel-Świtalska E. 2010. *Rola zieleni w mieście na przykładzie centrum Szczecina*. *Przestrzeń i Forma* 13, 165–182.
- Dobrowolska-Milewska G. 2010. *Standardy urbanistyczne dla terenów mieszkaniowych – wybrane zagadnienia*. *Architecturae et Artibus* 1, 17–31.
- Janiszewska A., Klima E., Rochmińska A. 2011. *Jakość życia na Łódzkich osiedlach*. *Space–Society–Economy* 10, 145–179.

- Klimko M., Górski P., Górna L. 2004. *Dendroflora Międzyzachodu*. Roczn. AR Pozn. CCCLXIII, Bot. 7, 95–108.
- Klimko M., Szczecińska A. 2004. *Dendroflora parków i zadrzewień przyulicznych w Nowej Soli (Województwo Lubuskie)*. Roczn. AR Pozn. CCCLXIII, Bot. 7, 109–118.
- Kuchcik M., Baranowski J. 2011. *Różnice termiczne między osiedlami mieszkaniowymi o różnym udziale powierzchni czynnej biologicznie*. Studia i Prace Geograficzne 47, 365–372.
- Lis. A. 2009. *Rola dendroflory w utrzymaniu charakteru i trwałości osiedla Sępólno we Wrocławiu*. Czasopismo Techniczne 9 Budownictwo z. B-2, 217–231.
- Nowa Karta Ateńska 2003. *Wizja miast XXI wieku. Europejska Rada Urbanistów*. Lizbona 20 listopada 2003, Wyd. Alinea, Florencja.
- Prądyńska D., Śmielak Ł. 2009. *Rozmieszczenie przestrzenne terenów zieleni miejskiej w Słupsku*. Słupskie Prace Geograficzne 6, 207–214.
- Przesmycka E., Boguszewska K., Przesmycka N. 2010. *Współczesna przestrzeń publiczna wyrazem potrzeb lokalnej społeczności na przykładzie skweru im. Matki Boskiej Fatimskiej na Osiedlu Bronowice w Lublinie*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 2010, 230–239.
- Przesmycka E., Sosnowska M. 2007. *Przeobrażenia układów zieleni osiedlowej na przykładzie zespołu im. Adama Mickiewicza Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej*. Czasopismo Techniczne 10 Architektura z. 5-A, 73–75.
- Przesmycka E., Sosnowska M. 2010. *Stan zachowania przestrzeni publicznych osiedli mieszkaniowych z lat 50 XX w. na przykładzie Lublina*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 2010, 47–55.
- Seneta W., Dolatowski J. 2002. *Dendrologia*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Sitarski M. 2008. *Charakterystyka warunków glebowych i szaty roślinnej w wybranych osiedlach mieszkaniowych Warszawy*. Człowiek i Środowisko 32(1–2), 19–41.
- Sitarski M., Buszman S., Jabłońska A. 2011. *Ocena funkcjonowania zieleni w wybranym osiedlu mieszkaniowym Warszawy – Próba zastosowania analizy SWOT*. Człowiek i Środowisko 35(3–4), 67–90.
- Sosnowska M. 2008. *Modernizm powojenny na przykładzie wybranych Lubelskich spółdzielczych osiedli mieszkaniowych z lat 60 i 70 XX wieku*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 2008B, 203–211.
- Stopa-Boryczka M., Boryczka J., Wawer J. 2011. *Wpływ zabudowy i zieleni osiedlowej na zróżnicowanie klimatu lokalnego w Warszawie*. Prace i Studia Geograficzne 47, 373–381.
- Sutkowska E. 2006. *Współczesny kształt i znaczenie zieleni miejskiej jako zielonej przestrzeni publicznej w strukturze miasta – przestrzeń dla kreacji*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 2006, 184–192.

- Urbański P., Krzyżaniak M., Rydzewska A. 2009. *Zieleń Poznania i innych miast w Polsce*. Nauka Przyr. Technol. (3)1, 1–10.
- Wejchert K. 1984. *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Wyd. Arkady. Warszawa.
- Widomska-Piesik J. 2007. *Zieleń w strukturach miejskich zabudowanych*. Czasopismo Techniczne 10 Architektura 5-A, 251–253.

Adres do korespondencji:

Ewa Mackoś-Iwaszko, Magdalena Lubiarz, Piotr Kulesza
Katedra Ochrony Środowiska Przyrodniczego i Krajobrazu,
Instytut Architektury Krajobrazu
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
20–708 Lublin, ul. Konstantynów 1H
e-mail: emackos@kul.pl